Կ. Պոլսից ստացվեցաւ այդ դատավճռի կատարման հրամանը: Ոչ ոք չը մտածեց քննել, թէ ի՞նչպէս կատարվեցաւ այդ յանցաւորի փախուստը և որտեղ նա ունէ՞ր համախոհներ: Այդպիսով քիւրդ աւազակը ապրում է Մուշի սանջակի մէջ, շարունակում է իր արհեստը և ոչ ոք նորան անհանգիստ չէ անում: Տեղական նահանգապետը այդ աւազակին կալանաւորելու փոխարէն այստեղի նահանգական դատարանի նախագահի և պրօկուրօրի միջնորդութեամբ նրա հետ բանակցութիւններ սկսեց: Նրանք աւազակին տեսութիւն նշանակեցին Սուրբ Կարապետի երեւելի վանքի մօտ: Թէպէտ նահանգապետի պատգամաւորները համոզում էին Իբօին կամաւորապէս անձնատուր լինել իշխանութեանը, բայց նա մերժեց նրանց առաջարկութիւնը և վերջ դրեց վարչութեան հոգսերին նրան կալանաւորելու մասին: Ազգաբնակութիւնը, տեսնելով վարչութեան վերոյիշեալ յարաբերութիւնը աւազակի հետ և այդ անվայել բանակցութիւնները, համոզված է, որ իշխանութիւնը խրախուսում է աւազակին, որովհետև վարչութիւնը այդ աւազակին հեշտութեամբ կարող էր կալանաւորել: Նոյն վարչութիւնը ներողամտութեամբ նայում է Մահմեդ-Ալի և քիւրդ այլ աւազակների վրա, թէպէտ հայերը իրաւացի կերպով անդադար նրանց վրա գանգատվում են: Այդ բաւական չէ. Միրզա-բէկ քիւրդը, որ մեղադրված է քըրէական շատ յանցանքների մէջ և այրել է Նօրք գիւղը, Կօյիւտի կայմակամ է նշանակված:

Թիւրքաց վարչութեան այդ ընթացքին մասնաւոր բնաւորութիւն չէ կարելի տալ, որովհետև նա ամբողջ Թիւրքաց Հայաստանի մէջ այդպէս է գործում: Ամեն տեղ վարչութիւնը հովանաւորում է քիւրդերին, աշխատելով մի և նոյն ժամանակ ճնշել Անատոլիայի քրիստոնեայ տարրը: Հային սպանում են, հայոց գիւղը այրում կամ կողոպտում են, իսկ Թիւրքաց իշխանութիւնը անտարբերութեամբ է նայում այդ իրողութիւնների վրա, չը ցանկանալով կատարել իր պարտաւորութիւնը, գտնել մեղաւորներին և նրանց դատաստանին ենթարկել: Բայց ինչպիսի ահագին աղմուկ է բարձրացնում քրիստոնեայի գործած փոքրիկ յանցանքը մահմետականի դէմ: Բազմաթիւ օրինակներից մէկը կը պատմեմ, որ նորերում պատահեցաւ Ալվարինջ գիւղի մէջ, Մուշի մօտ, որ նկարագրում է թիւրքերի ֆանատիկոս վարմունքը հայերի հետ, նոյնպէս և այն միջոցները, որոնց գործադրում է տեղական վարչութիւնը քրիստոնեաների վերաբերութեամբ:

Հոկտեմբերի 25-ին, գիշերը Թիւրք մայոր Հուսէյն-աղա իր ընտանիքով հասաւ Ալվարինջ գիւղը: Այս օֆիցերի և նրա որդու շնորհիւ կռիւ պատահեցաւ նրանց և գիւղի մի քանի բնակիչների մէջ: Երբ Հուսէյն-աղա ռէվօլվեր ձեռք առաւ, իսկ նրա որդին մերկացրեց իր դաշոյնը, գիւղացիները, փայտերով պաշտպանվելով, ծեծեցին յիշեալ օֆիցերներին: Հէնց որ (կէս գիշերին) այդ լուրը հասաւ Մուշ, տեղական նահանգապետ, Մահմեդ-Ալի-փաշա, նահանգական դատարանի պրօկուրօրի և 50 զափթիաների ուղեկցութեամբ, եկաւ Ալվարինջ: Այստեղ յայտնի ֆանատիկոս նահանգապետը հրամայում էր իր զօրքերին աւերել ամբողջ գիւղը: Ամենաաններելի, փողոցային բառերով յիշոցներ տալով, Մահմեդ-փաշան բղաւում էր. „սուրնահարեցէք, գեաւուրներին, որ նրանցից ոչ մէկը կենդանի չը մնայ“: Դրանից յետոյ փաշան հրամայեց կալանաւորել 22 գիւղացիների, թէպէտ պրօկուրօրը բողոքեց այդ կարգադրութեան դէմ և յայտնեց, որ կռւին միայն չորս գիւղացիներ են մասնակցել: Այսպիսով նահանգապետից ոգևորված սուվարիները և զափթիաները ամբողջ գիշեր անկարգութիւններ էին անում Ալվարինջի մէջ:

Դրա հետևանքները շատ տխուր էին. մի ջահել կին, ծեծվելուց յետոյ, վիժեց երեխային, մի ուրիշ ջահել կին, որ բռնաբարված էր, մեռաւ այդ անցքից երկու շաբաթ յետոյ, նոյն իսկ իր մարդու գալու օրը, որ Թիֆլիս աշխատանքի էր գնացել: Աւելորդ է ասել, որ Ալվարինջի բոլոր կանայք, տղամարդկերանց մասին չեմ էլ խօսում, սաստիկ ծեծվեցան և նրանցից շատերը բռնաբարվեցան: Տղամարդկերանցից ամենից շատ վնասվեցաւ յիշեալ գիւղի ժամկոչը, որին բռնադատեցին նոյն զինուորները: Այդ ժամկոչը մերձ ի մահ հիւանդ է: Բացի այդ Մահմեդ-Ալի-փաշա իր ձեռքով անողորմաբար ծեծեց մի պառաւ կնոջ, որ աղաչում էր ազատել իր կալանաւորված որդուն:

Փաստերը իրանք ապացոյցներ են: Բաշիբուզուկ-նահանգապետի վերև նկարագրված ապօրինի և բարբարոս վարմունքը բաւական լոյս է գցում Բ. Դրան նպատակի վրա՝ վերջնականապէս ոչնչացնել քրիստոնեաներին: Թիւրքաց իշխանութեան բոլոր գործողութիւններից ակներև երևում է, թէ Բ. Դուռը ինչպիսի ֆանատիկոսութեամբ և յաջորդաբար կատարում է իր պրօգրամը վերև յիշված նպատակին հասնելու համար:

Ուրեմն ահա սրանք են հայերին խոստացած վերանորոգութիւնները, ահա սրանք են մեծ պետութիւնների պաշտպանութեան հետևանքները: Նոյն իսկ հայկական խնդրի ծագման պատճառով գայրացած և վախենալով, որ այդ հարցը սըպառնող բնաւորութիւն չը ստանայ, Բ. Դուռը շտապում է ապացուցանել հայերին, որ նրանց կողմից Եւրոպային դիմելը նրանց համար շատ վտանգաւոր է:

ԹԻՒՐՔԻԱ

„Ռէյտերի ընկերութեանը» հեռագրում են Կ. Պոլսից դեկտեմբերի 28-ից: Հիւսիսային Ալբանիայի մէջ անկարգութիւններ են տիրում, որովհետև զինուորագրութեանը ենթարկված անձինք չեն հաւաքվում հրաւէրի համեմատ: Նոյնպէս են վարվում և պահեստի զօրքերը: Ալբանացիները հրաժարեցրին և փոխեցին Թիւրք աստիճանաւորներին Պրիզրենդի, Իսկուցի և Իպեկի մէջ: Վանի բրիտանական փոխ-հիւպատոսը Կ. Պօլսի անգլիական դեսպանին մի զեկուցում ուղարկեց, որից երևում է, թէ Հայաստանի մէջ նոր նահանգների կազմելը չափազանց վշտացրեց հայերին, մանաւանդ որ այդ նահանգները այնպէս են բաժանված, որ մեծամասնութիւնը մահմետականներն են կազմում: Զեկուցման մէջ ասված է, որ եւրոպական հսկողութիւնը անհրաժեշտ է Հայաստանի մէջ վերանորոգութիւններ մտցնելու համար: Ալէկօ-փաշան յետ առաւ իր հրաժարականը, որի ընդունելը օտար դեսպանները խորհուրդ չէին տալիս սուլթանին: Մուֆիզ-փաշա հասաւ պարսկական սահմանները մի յանձնարարութեամբ քիւրդերի առաջնորդ Շէյխ Իբադուլլահի մօտ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունվարի: Կիևի գլխաւոր-նահանգապետ Չերտկով արձակված է պաշտօնից և նշանակված է Պետական Խորհուրդի անդամ: Նրա պաշտօնը յանձնված է Օդէսայի գլխաւոր-նահանգապետ Դրենտելնին: Դրենտելնի տեղ նշանակված է Խարկովի գլխաւոր-նահանգապետ իշխան Դոնդուկով—Կօրսակով: Խարկովի գլխաւոր-նահանգապետ նշանակված է իշխան Սըվիատոպոլկ Միրսկի: Պետերբուրգի նահանգի գվարդիայի շտաբի հրամանատար իշխան Իմերետինսկու տեղ նշանակված է գեներալ Ֆօն-Ռօզենբախ: Միջին Դաղստանի զինուորական կառավարչի պաշտօնակատար իշխան Օրբելիանուն գեներալ-մայորի աստիճան է տուած:

ԼՕՆԴՕՆ, 13 յունվարի: Գլադստոն հիւանդ է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յունվարի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 25 կ., երկրորդ 93 ր. 25 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 65 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 220 ր. 75 կ., երկրորդ 219 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 91 ր. 87 կ., երկրորդ 91 ր. 87 կ., երրորդ 91 ր. 87 կ., ոսկի 7 ր. 78 կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25 պէնս, Ամստերդամի վրա 126⅓ պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 213 մարկ, Փարիզի վրա 264 ֆր. 25 սանտիմ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

կանչով լսեցի և իմ աչքով տեսայ, երբ բանտապետը խանից հրաման ստանալով, գնաց, բաց արեց բանտի դռները և պատուիրեց իր սպասաւորներին մաքրել գերիներին, որ իշխանը նրանց այնպէս կեղտոտ չը տեսնէ:

Սպասաւորը կրկին հեռացաւ, պատուէր ստանալով երկու մելիքներից, եթէ մի նոր փոփոխութիւն կամ մի նոր դէպք կը պատահէ՝ շուտով իմացում տալ նրանց:

Սպասաւորի հեռանալուց յետոյ երկու մելիքները, կայծակնահար եղած մարդու նման, երկար մնացին մի սոսկալի շփոթութեան մէջ: Նրանցից ամեն մէկը խօսք չէր գտնում իր սրտի ցաւը և վրդովմունքը արտայայտելու: Մելիք Ֆրանգիւլը մինչև այսօր յոյս էր դրած մելիք Դաւիթի խորամանկութեան և բազմափորձութեան վրա: Նա հաւատացած էր, որ այդ բանսարկուն իր ազդեցութեան տէր դստեր միջնորդութեամբ ամեն ինչ կարգի կը դնէ: Իսկ այժմ մի խուլ զգացմունք նրան համոզում էր, թէ Սիւրին խիստ անշնորհակալ գործիք է հօր ձեռքում, թէ հայրը այնքան ազդեցութիւն չունի նրա վրա, որքան ինքը աշխատում է ցոյց տալ, և վերջապէս Սիւրին հակառակ է գնում հօր ձեռնարկութիւններին: Այդ կարծիքների մէջ աւելի համոզվեցաւ նա սպասաւորի այն խօսքով, որով յայտնեց, թէ Թօրոս իշխանի գալուց առաջ, հարեմի կիներից մէկը վրանի գաղտնարանում տեսնվեցաւ խանի հետ: Ո՞վ կարող էր լինել այդ կինը, եթէ ոչ Սիւրին. և կիներից ո՞րն կարող էր հետաքրքրել գերիների վիճակը, եթէ ոչ նրան:

—Դուք չէ՞ք կարծում, որ այդ բոլոր գործերը փչացնողը ձեր աղջիկն է, հարցրեց նա մելիք Դաւիթից:

Թշուառ հօր լեզուն կապվեցաւ, չը գիտէր, թէ ինչ պէտք էր պատասխանել. անակնկալ հարցը սարսափեցրեց նրան:

—Ես չեմ կարծում, պատասխանեց նա րոպէական մտայուզութիւնից յետոյ:

—Ապա ինչով էք բացատրում Սիւրիի խանի հետ տեսնվելը Թօրոսի գալուց առաջ:

—Ես առաւօտեան ձեզ պատմեցի, թէ այս գիշեր հարեմի մէջ պատահել է մի անկարգութիւն, կիներից մէկը Սիւրիի քնած ժամանակ կտրել է տարել նրա ծամերը, երևի, այս առիթով դիմել է նա խանին, յայտնելու իր գանգատը:

Թէև մելիք Դաւիթի բացատրութիւնները հեռու չէին հաւանականութիւնից, այսուամենայնիւ, մելիք Ֆրանգիւլի սրտում մնաց մի խուլ կասկած դստեր և հօր յարաբերութիւնների մասին, մանաւանդ երբ նա մտաբերեց, որ առաւօտեան Սիւրին մերժել էր հօր այցելութիւնը, պատճառ բռնելով իր տկարութիւնը: Հարազատ հօրից աւելի ո՞վ կարող էր ընդունել հիւանդ աղջիկը, որ մահմեդականների մէջ ոչ մի ազգական, ոչ մի բարեկամ չունէր: Եւ ինչ հրաշքով այդ հիւանդը այնպէս շուտ առողջացաւ, որ ըշտապեց բողոքել իր ծամերի կտրվելու մասին: Այդ բոլորը մելիք Ֆրանգիւլին թւում էին անլուծանելի հանելուկներ:

Բայց մելիք Դաւիթի համար ամեն ինչ պարզ էր, թէև նա աշխատում էր խորամանկութեամբ ծածկել: Նրան յայտնի էր իր դստեր սէրը Գենուալի Շահումեան իշխանների վերջին ժառանգի՝ Ստեփաննոսի հետ, որ այժմ գերիների թւումն էր գտնվում, որին սպանել տալու ամեն միջոցները անցան ապարդիւն...: Նա գիտէր, որ Սիւրին այնքան խելք ու այնքան համարձակութիւն ունէր, որ կարող էր ցրել խանի հրապուրանքը Ստեփաննոսի հօր՝ մելիք Վրթանէսի առասպելական գանձի մասին: Եւ վերջապէս, նա բոլորովին բնական էր համարում, որ Սիւրին կաշխատէր յաջողեցնել գերիների ազատութիւնը, որպէս զի նրանց թւում ազատված լինի և իր սիրելին:—Այդ բոլորը ոչնչացնելու, այդ բոլորը խափանելու համար, և Թօրոս իշխանին ձեռնունայն, ամօթալի վերադարձնելու համար՝ բաւական էր մի խօսք ասել խանին,—բաւական էր յայտնել նրան, թէ իր պաշտելի Սիւրին խաբում է, դաւաճանում է նրան, թէ նա սիրում է այն գերիներից մէկին, որոնց ազատութեան համար բարեխօսութիւն է անում, թէ նա վաղուց իր սիրտը տուած էր այդ պատանուն, որ կարող է մի ժամանակ ոչ միայն խլել նրա հարեմից կիներից ամենագեղեցկին, այլ տիրանալ և այն գաւառին, որ պատկանում էր նրա հօրը, որը նուաճելու համար խանը գործ դրեց այնքան շատ զոհողութիւններ: Այդ բոլորը անագորոյն հայրը պատրաստ էր յայտնել խանին: Նա պատրաստ էր մատնել հարազատ աղջկան: Բայց ի՞նչ կը լինէր դրա հետևանքը:—Հետևանքը, որպէս պարզ հայելու մէջ, տեսնում էր նենգաւորը. խանը, արդարև, գերիներին դարձեալ կը պահէր իրանց շղթաների մէջ և Թօրոս իշխանին դատարկ ճանապարհ կը դնէր: Խանը Ստեփաննոսին սպանել կը տար: Խանը նրա սիրուհուն՝ Սիւրիին խեղդել կը տար կամ խայտառակութեամբ դուրս կը ձգէր իր հարեմից: Այդ բոլորը անտարակոյս կանէր խանը: Բայց ինչ կը շահէր մելիք Դաւիթը.—ահա այդ հարցը տանջում էր նրան: Սիւրիի անհաւատարմութիւնը պէտք է պատճառ դառնար նրա հօրը կորցնել իր բոլոր նշանակութիւնը խանի աչքում: Եթէ այժմ թէ հայ և թէ մահմեդական հասարակութիւնների մէջ համարում և ազդեցութիւն ունէր նա, դրանցով պարտական էր իր աղջկանը, որ խանի առաջին կինն էր: Բայց երբ Սիւրին այլ ևս չէր լինի, այնուհետև ո՞վ մարդու տեղ կը դնէր տաթևացի ուրացողին: Այժմ նրան թէև սրտով չէին յարգում, բայց նրանից վախենում էին, որովհետև խանի նման մի հզօր փեսայ ունէր: Բայց երբ նրա բոլոր կապերը կը քանդվէին խանի հետ, այնօրից նա կընկնէր, այն օրից նա կը կորցնէր բոլորը: Թէև Սիւրին ոչ մի ժամանակ չէր օգնել նրա չար նըպատակներին, թէև նա միշտ հակառակել էր հօր եղեռնական դիտաւորութիւններին, բայց այդ գիտէր հայրը միայն, դրսից այլապէս էին նայում գործերի վրա: Դրսից այնպէս էին կարծում, թէ մելիք Դաւիթը իր աղջկայ միջնորդութեամբ խանի խելքը, միտքը և սիրտը իր ձեռքումն ունի: Ինչու չը շահվել միամիտների այդ երևակայական կարծիքից: Ինչու իր ձեռքով ոչնչացնել իր բախտը....

Խաբէութեան սովորութիւնը զսպեց չարագործին հարազատ աղջկան մատնելու ցանկութիւնից, ոչ թէ նրա կեանքը և պատիւը խնայելու մտքով, այլ իր կարծիքական բարեկամութիւնը խանի ընտանիքի հետ պահպանելու համար:

—Այդ պարսիկների խօսքերին ամենևին հաւատալ չէ կարելի, ասաց մելիք Ֆրանգիւլը տըհաճութեամբ, ընդհատելով իրանց մէջ տիրող լռութիւնը:

—Պարսիկները մեղաւոր չեն, պատասխանեց մելիք Դաւիթը սառնութեամբ,—մեղաւորը մենք ենք, որ չը գիտենք իր ժամանակին ցանել, որ կարողանանք նոյնպէս իր ժամանակին պտուղ ստանալ: Սուտ չէ ասած, թէ «հայի վերջին խելքն է գովելի», որովհետև գործի սկզբում նա խելք չունի: Այսպէս էլ վարվեցանք մենք: Թօրոս իշխանը առաջուց իր պատուիրակների ձեռքով ամեն ինչ խօսում է, ամեն պայմաններ վերջացնում է խանի հետ, իսկ մենք յետոյ ենք իմանում, և յետոյ ենք աշխատում նրա արդէն եփած ապուրի մէջ սառն ջուր խառնել: Այսպիսի յիմարութիւնները խիստ սակաւ անգամ են յաջողութիւն գտնում:

(Կը շարունակվի)